

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 4, Sayı:15, Haziran 2018, s. 46-59

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Ali UYSAL

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Hikmet Tolunay MYO

mauysal@mehmetakif.edu.tr

23 ŞUBAT 1880 TARİHLİ NEW YORK HERALD GAZETESİNE GÖRE ABDÜLAZİZ CİNAYETİNE BİR BAKIŞ

Özet

Abdülaziz Osmanlı Devleti'nin zor zamanlarında tahta geçmiş bir padişaktır. Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra gerilemeye başlayan devletin bu düşüşü Abdülaziz zamanında da devam etmiştir. Kardeşi Abdülmecid'in saltanatı süresince oldukça serbest bir hayat yaşadı ve itinalı bir eğitim gördü. Abdülaziz'in tahta çıktığı günlerde Osmanlı Devleti'nin durumu son derece karışıktı. Mali buhran son hadine varmış, Karadağ isyanı savaşa dönüşecek bir hal almıştı. Hersek eyaleti de büyük bir karışıklık içindeydi. Osmanlı devleti yoğun iç ve dış meseleler ile uğraşmaktaydı. Böyle bir dönemde Osmanlı Devletini yönetmeye çalışırken hayatı son bulmuştu. Ancak Abdülaziz'in intiharı veya öldürülmesi hadisesi günümüze kadar devam eden ve ara sıra çeşitli sebep ve vesilelerle aktüel hale gelen bir konudur. Bu mesele olaydan hemen sonra başlamış ve bu konuda pek çok şey söylenmiş ve yazılmıştır. Biz bu çalışmamızda 23 Şubat 1880 Pazartesi günü yayınlanmış olan New York Herald Gazetesine göre değerlendirme yapacağız.

Anahtar Kelimeler: Abdülaziz, Cinayet, New York Herald Gazetesi

A LOOK AT THE MURDER OF ABDUL AZİZ ACCORDING TO THE NEW YORK HERALD NEWSPAPER DATED 23 FEBRUARY 1880

Abstract

Abdulaziz was a throne in the Ottoman Empire's hard times. This decline of the state which started to descend after Kanuni Sultan Süleyman continued during the time of Abdulaziz. During the reign of his brother Abdulmecid, he lived a fairly free life and received a thorough education. In the days when Abdulaziz was the throne, the situation of the Ottoman State was very mixed. The financial crisis has

come to an end, and the rebellion in Karadağ was going to turn into a war. The province of Hersek was also in great confusion. The Ottoman state was dealing with intense internal and external affairs. At such a time, the life ended when he tried to direct the Ottoman Empire. However, Abdulaziz's suicide or murder is a matter that continues until daylight and occasionally becomes current with various reasons and occasions. This matter started shortly after the acquaintance and many things have been said and written about it. In our work, we will make an assessment based on the New York Herald Newspaper, which was published on Monday, February 23, 1880.

Keywords: Abdulaziz, Murder, New York Herald Newspaper

GİRİŞ

Sultan Abdülaziz zamanında (1861-1876), daha önce başlayan siyasi ve ekonomik sorunlar yaşanmaya devam etmiştir. Bu dönemde askeri ve ekonomik açıdan Avrupa'ya bağımlılık artmış, ayrılıkçı ayaklanmalar yoğunlaşmış, basının günlük hayata girmesiyle de halkta yeni düşünceler ve özgürlük istekleri doğmuştur¹.

Fransız İhtilali sonrası gelişen milliyet fikirlerinden etkilenen Balkan milletleri bağımsızlık için isyan etmişlerdir. Sultan Abdülaziz bir taraftan Tanzimat ıslahatlarının devamına çalışırken diğer taraftan Karadağ, Bosna-Hersek, Bulgar ve Girit isyanlarıyla da uğraşmak durumunda kalmıştır².

Tanzimat döneminde yapılan ıslahat hareketleri Avrupalı devletleri memnun etmediği gibi Osmanlı Devleti'nin çöküşünü de durduramamıştır. Meşrutiyetin ilanı ve meclisin açılması konusunda iç ve dış baskılar artmıştır³. Sultan Abdülaziz'in yönetimini beğenmeyen aydınların meşrutiyet istekleri 1876 yılında yoğunlaşmıştır. Padişah onların isteklerine olumlu cevap veremeyince kendisini tahttan indirmeye karar vermişlerdir. Sultan Abdülaziz 30 Mayıs 1876 tarihinde meşrutiyet yanlısı bir askeri darbeye tahttan indirilmiştir. Meşrutiyete karşı olmasına rağmen, Sultan Abdülaziz'e karşı şahsi kını sebebiyle Serasker Hüseyin Avni Paşa⁴, meşrutiyet yanlılarıyla beraber hareket etmiş ve Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinde başrolde görev almıştır⁵.

---

¹ Necdet Sakaoğlu, Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul 2002, s. 504-505.

² Enver Behnan Şapolyo, Osmanlı Sultanları Tarihi, Rafet Zaimler Yayınevi, İstanbul 1961, s. 403-404; Reşad Ekrem Koçu, Osmanlı Padişahları, Doğan Kitap, İstanbul 2003, s. 506, 523.

³ Halil Cin, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Hukuku ve Yargılama Usulleri", 150. Yılında Tanzimat, (Yayına Hazırlayan: Hakkı Dursun Yıldız), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 17.

⁴ Kendisine birkaç defa sürgün cezası verdiği için, Sultan Abdülaziz'in şahsından intikam almak isteği Hüseyin Avni Paşa'nın şahsi kınınde en önemli sebeptir. Ahmed Saib, Vak'a-i Sultan Abdülaziz, y.y., Mısır 1320, s. 167-168.

⁵ Reşad Ekrem Koçu, a.g.e., s. 544; Kemal H. Karpat, Osmanlı'dan Günümüze Asker Ve Siyaset, (Çeviren ve Yayına Hazırlayan: Güneş Ayas), Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 75.

Sultan Abdülaziz tahttan indirilişinin altıncı gününde 5 Haziran 1876 Pazar sabahı hayatını kaybetmiştir⁶. Resmi açıklamaya göre, sakalını düzeltmek için kendisine verilen makasla önce sol kolunun damarını tamamen kesip, sonra can acısıyla sağ kolunun damarını da bir miktar yaralamıştır. Sol kolundan fazla kan akması ve kanın durmaması bir müddet sonra ölümüne sebep olmuştur⁷. Bu olay yeterince soruşturulmadan hemen intihar şeklinde açıklanmıştır. Hüseyin Avni Paşa'dan çekinen doktorlar cesedi iyice muayene edememiş, sadece kollardaki yaralara bakarak yüzeysel bir görüşle olayın intihar olduğu yönünde raporlarını düzenlemek zorunda kalmışlardır⁸. Hüseyin Avni Paşa, tehditle ve acilen doktorlara intihar raporunu hazırlatmış, böylece katliama dair izlerin görünmesini engellemiştir⁹.

Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve ölümü, dış basında fazlasıyla yankı bulmuştur. Bunlardan biri de ABD basınıdır. Amerikan gazetelerinden New York Herald gazetesine baktığımız zaman, öncelikle bu olayların meydana geldiği tarihte, olaylarla ilgili kısa haberler verildiği görülmektedir. 31 Mayıs 1876 tarihli New York Herald gazetesinin 5. sayfasında Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ile ilgili "Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü" başlığıyla şu bilgiler verilmektedir: "Londra, 30 Mayıs – 12:30. Reuter Telegram şirketinin Berlin'den bir gönderisi şöyle diyor: - "Konstantinopolis'ten bir telgraf aldık, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirildiğini, yeğeni ve mirasçısı olan Muhammed Murad Efendi'nin de sultan (padişah) ilan edildiğini söylemektedir." Aynı sayfada "Murad Efendi halkın iradesiyle ilan edilmiştir" başlığıyla şöyle diyor: "Reuter Telegram Şirketi, Sultan'ın tahttan indirilmesi ile ilgili Berlin'den telgrafla verilen raporu teyit eden aşağıdaki gönderiyi aldı: Konstantinopolis, 30 Mayıs 1876. Resmi olarak, halkın oybirliğiyle Abdülaziz'in tahttan indirildiği ve mirasçı olan Murad Efendi'nin sultan ilan edildiği açıklandı"¹⁰. Bu yazıdan anlaşıldığına göre, Sultan Abdülaziz'in halkın isteğiyle tahttan indirildiğine dair resmi açıklama yapılmıştır.

5 Haziran 1876 tarihli New York Herald gazetesinde Sultan Abdülaziz'in ölümüyle ilgili haberler yer almaktadır. Gazetenin 3. sayfasında "Abdülaziz" ana başlığı ve "Tahttan indirilen Sultan kendi eliyle öldü", "Kolunun damarlarını açar" ve "Trajedinin Türk resmi ilanı" alt başlıkları altında şu haberler verilmektedir: "Konstantinopolis, 4 Haziran 1876. Eski Sultan Abdülaziz'in bu Pazar günü sabah saatlerinde kolunun damarlarını bir makasla açarak intihar ettiği açıklandı." "Bir süre önce maalesef, Çırağan Sarayı'ndaki dairelerinde kendini bu sabah kilitlemiş olan, zihinsel dengesizlik belirtileri veren, eski Sultan olan Aziz Han, kollarının damarlarını makasla açarak intihar etti." Bu haberlerin devamında ise Sultan Abdülaziz'in hayatı anlatılmıştır¹¹.

---

⁶ BOA, Y. PRK. SGE., 1/2; BOA, Y. EE., 17/75.

⁷ Vakit, No: 239, 13 Cemaziyevvel 1293, s. 1; Ceride-i Havadis, No: 3101, 14 Cemaziyevvel 1293, s. 1; Basiret, No: 1831, 13 Cemaziyevvel 1293, s. 1; Takvim-i Vekayi, No: 1819, 16 Cemaziyevvel 1293, s. 1

⁸ BOA, HR. TO., 516/54; BOA, Y. EE., 16/29; BOA, Y. EE., 20/12; Y. EE., 20/13; Takvim-i Vekayi, No: 1819, 16 Cemaziyevvel 1293, s. 1; Abdurrahman Şeref, "Sultan Abdülaziz'in Vefatı – İntihar mı, Katil mi?", Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Numara 6 (83), 14. Sene, İstanbul 1340, s. 322.

⁹ BOA, Y. EE., 19/49; Mustafa Ali UYSAL, Hüseyin Avni Paşa (1820-1876), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s. 219.

¹⁰ New York Herald, 31 May 1876 Wednesday, s. 5.

¹¹ New York Herald, 5 June 1876 Monday, s. 3.

Gazetenin 6. sayfasında “Abdülaziz’in Ölümü” başlığıyla şu bilgiler yer almaktadır: “Genel bir dalga, geçenlerde tahttan indirilen Abdülaziz’in dün sabah kolunun damarlarını açarak Seneca gibi intihar ettiği ile ilgili resmi Türk duyurusunu şüpheli karşılayacaktır... Olayın şüpheli görünümünü kabul etmek - ve meselenin gerçeği için sade resmi bir açıklama yapan gerçekten çok cesurca olurdu - Abdülaziz’in kendi eliyle ölmesi için bazı nedenler vardı. Popülerliğini yitirmiş tüm despotlar gibi - ve uzun yıllar boyunca hiç sahip değildi - şehvetli zevklerine ya da pahalı heveslerine bakan kimse olması dışında suratsız, aksi ve yalnızlaşmıştı. Halkın hoşnutsuzluğunun büyümesiyle, uygulamada tüm enerjiyi şehvetli uyuşukluktan, para biriktirmeye harcadı. O asla bir eylem adamı değildi, yüzünün ifadesi yarım yorgunluk ve yarı duyarsızlıktı. Yeni bir Sadrazam için sarayın etrafında sokaklarda yaygara koparan kalabalık ve camilerden softalar tehdit ettiği zaman ve eylem günü geldiğinde, elli yıl önce babası II. Mahmud’un yaptığı gibi ne elinde araçları vardı ne de onları kanlı olarak bastırarak enerjisi vardı. En sevdiği tatlı şarabın dibinde boğulmuş olan Clarence gibi kendi kendine çaresizdi... Onun tahttan indirilmesi şüphesiz İngiltere’nin eseri idi. Bununla birlikte o kadar yakından takip eden ölümü ya da cinayeti, ne onun planlarına yarar sağlar ne de onun istekleriyle uyuşur. Onun isminde kalan güç ne olursa olsun, onun ölümü Rusya’ya ya da Murad Efendi’nin destekçilerinin düşmanlarına verdi. Bu pek de geçerli olmayabilir, ancak Avrupa’da hiç bir gücün, Doğu meselesindeki ayılları ayıracak hiçbir etkisi yok...”¹². Gazetede bu ifadeler de göstermektedir ki, Sultan Abdülaziz’in intihar ettiği yönündeki resmi açıklamaya şüpheli bakılmaktadır.

Amerikan basını Sultan Abdülaziz’in ölümü olayına nasıl bakmıştır? Bu sorunun cevabını bulabilmek için bu konuda en ayrıntılı yazıyı yayınlayan 23 Şubat 1880 tarihli New York Herald gazetesine bakmak gerekmektedir. 24 Ocak 1880 tarihinde Kahire’de yazılmış olan bu yazı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün ana başlığı “Abdülaziz Cinayeti”, ikinci bölümün ana başlığı “Bakanlara Suikast” ve üçüncü bölümün ana başlığı “Sultan Murad’ın Deliliği” olarak yazılmıştır. Ayrıca her bölümün alt başlıkları da yer almaktadır. Gazetenin 4. sayfasında yer alan bu üç bölüm dışında 6. sayfasında da “Sultan’ın Trajedisi” başlığıyla bir yazı daha bulunmaktadır. Böylece bu gazete bize Sultan Abdülaziz’in tahttan indirilmesi, ölümü ve sonrasındaki gelişmeler, yani Çerkez Hasan Olayı¹³ başta olmak üzere V. Murad dönemi olayları hakkında da bilgi vermektedir.

Şimdi de Amerikan basınının Sultan Abdülaziz’in tahttan indirilmesi ve ölümü olayına nasıl baktığı sorusuna cevap bulabilmek için 23 Şubat 1880 Pazartesi günü yayınlanmış olan New York Herald gazetesinin bu konuyla ilgili bölümüne bakalım.

ABDÜLAZİZ CİNAYETİ

Gazetede “Abdülaziz Cinayeti” ana başlığıyla öncelikle 30 Mayıs 1876’da Sultan Abdülaziz’in tahttan indirilmesi ve yerine V. Murad’ın tahta çıkarılmasıyla ilgili bilgi verilmektedir. Sultan Abdülaziz’i Hüseyin Avni Paşa’nın tahttan indirdiği ve bunun sebebi konusunda da açıklama yer almaktadır. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: “1876 yılının 30 Ma-

---

¹² New York Herald, 5 June 1876 Monday, s. 6.

ysis'ında, Kostantinapole sakinleri imparatorluk topraklarının ateşlenmesiyle güne uyandılar. Önceki akşam çok önemli olaylar yaşanmıştı. Hüseyin Avni Paşa, Sultan Abdülaziz'i tahtan indirmişti. Eski sultan küçük bir tekneye bindirilmiş ve Sarayburnu'nda bir köşkte¹⁴ gözetim altında tutulmuştu. Sabah saat 1 sıralarında, Hayden Paşaya ait olan buharlı gemi Boğazı geçip Asya tarafındaki Murad Efendi ikametgâhına doğru gitti. Buharlı gemide Hüseyin Avni Paşa, Hayrullah Efendi, Şeyhülislam, Kayserili Paşa, Deniz Bakanı ve diğer yüksek görevliler vardı. Yeni efendilerini selamlamaya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun şimdi Murad Padişah'a emanet edildiğini kendilerine iletmeye gelmişlerdi. Bu haberi duyan yeni padişahın şaşkınlığı korkuyla karıştırılmamalıdır. Bu durumun Abdülaziz tarafından kendisini mahvetmek için kurulan bir tuzak olmasından korkuyordu. Bir gün önce, kendisine saltanatı sunanların çoğu amcasına bağlı olan kişilerdi. Murad'ın böyle düşünmesinin birçok sebebi vardı. Çünkü daha önceki mektupta da belirtildiği gibi Abdülaziz'in kaderi herhangi politik bir hareketin sonucu değildi. Onun tahttan indirilmesine Hüseyin Avni'nin, saltanatçı kocası tarafından öldürülen eski üçüncü zevcesiyle olan aşırı yakınlığının duyulacağı korkusu sebep olmuştur."

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere, Sultan Abdülaziz'i tahttan indiren Hüseyin Avni Paşa'dır. Bunun sebebi de, Hüseyin Avni Paşa'nın, padişahın üçüncü zevcesiyle aralarındaki ilişkinin duyulacağından korkmasıdır.

Murad Padişah Olur

"Murad Padişah Olur" alt başlığıyla, V. Murad'ın Dolmabahçe Sarayı'na gelerek tahta çıkması, bu olayın sokaklarda ilan edilmesi, üst düzey yetkililerin ve halkın coşkulu bir şekilde yeni hükümdarı selamlaması ve reformdan söz edilmesi ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: "Murad Dolmabahçe Sarayı'na gelene kadar Padişah olduğunun farkında değildi. Burada da tarif edilemez bir kargaşa mevcuttu. Saraya girişler Hüseyin Avni tarafından kapatıldığından korkmuş haremağaları dışarı çıkabilmek için koridorlar boyunca koştular. Kadınların çılgınlıkları haremi doldurdu. Eski saltanatın yardımcıları olayların durulmasını sabırsızlıkla bekledi ve görevliler biat töreni için odaları hazırladılar. Bu gerçekten demokratik olan gelenek günümüzde sadece geleneğe hürmeten yapılır. İslamcılığın ilk günlerinde, Halife öldüğünde millet meclisinin yaşlı ve bilgin üyeleri toplanır ve haleflerini seçerlerdi. Günümüzde ise bu durum sadece paşaların ve beylerin yeni sultana saygılarını sunmaları için bir fırsattır. Murad'ın tahta çıkışı tellallar tarafından sokaklarda ilan edildi. Saat 9'a kadar, Boğaz'ın kıyılarında ya da şehrin en uzak mahallelerinde yaşamış olsalar da bütün üst düzey yetkililer yeni hükümdarını selamladılar. İnsanlar için harika bir gündü. Her türlü reformdan söz edildi. Sultan saat 10 civarında Ayasofya Camii'ne gitmek için sokaktan geçerken büyük bir coşku görüldü. İlk defa bir sultan maiyetindekilerin selamlarını cevaplama zahmetinde bulundu."

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere Sultan Murad, Dolmabahçe Sarayı'na gelinceye kadar padişah olduğuna inanmamıştır. Sonrasında ise halkın yeni sultana ilgi gösterdiği ve büyük bir reform beklentisi içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

---

¹³ Hüseyin Avni Paşa'nın, Çerkez Hasan adlı bir binbaşı tarafından öldürülmesi olayına "Çerkez Hasan Olayı" adı verilmektedir. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Çerkes Hasan Vakası, 33 Sayılı Belleten'den Ayrı Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1945, s. 89-91.

¹⁴ Topkapı Sarayı'nda.

Abdülaziz Öldürüldü

“Abdülaziz Öldürüldü” alt başlığıyla, Sultan Abdülaziz’in tahttan indirilmesinden altı gün sonra bir suikastçı tarafından öldürülmesi ve dördüncü zevcesinin de zehirlenerek öldürülmesi ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: *“Ne yazık ki, Türkiye’ye çok mutlu günler vaat eden bu tahta çıkma olayı, kısa olduğu kadar melankolik olan bir saltanatın başlangıcıydı. Altı gün sonra Abdülaziz bir suikastçı tarafından öldürüldü ve dördüncü zevcesi, Hasan Bey’in kız kardeşi de zehirlendi. Bir önceki mektupta bu talihsiz kadının Abdülaziz’e olan yakınlığının korkunç sonuçlarını öğrenmesinin etkisi sonucu öldüğü belirtilmiştir. Kostantinapolis’ten alınan daha başka kanıtlara göre kadının zehirlendiğinin şüphe götürmediği görülmekteydi. Abdülaziz’in düşüşüne neden olan üçüncü zevcesinin ölümcül ve doğrudan etkisiyle Murad’ın düşüşüne neden olan yeni üçüncü zevcesinin (Abdülaziz tarafından öldürülen Hasan Bey’in kız kardeşi) etkisinin fevkalade bir tesadüf benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bu kadın kocasının görevden alınmış olduğunu duyunca, er ya da geç Hüseyin Avni’nin intikamının bir parçası olacağını biliyordu - eğer Paşa bunu ertelerse sadece kişisel sebeplerden dolayı erteleyecekti. Abdülaziz’den önce görülmekten korkuyordu. Eski sultanın eşi efendisini Sarayburnu’nun köşküne tekrar görmeye geldiğinde, çeşitli bahanelerle uzak durmayı başara bildi. 3 Haziran’da Sultan, Abdülaziz ve bütün eşlerinin Çırağan Sarayı’na götürülmelerini emretti.”*

Burada Sultan Abdülaziz’in bir suikastçı tarafından öldürülmesinden bahsedilmesi onun intihar ettiğine inanılmadığının da göstergesidir.

Abdül’ün Uğursuz Rüyası

“Abdül’ün Uğursuz Rüyası” alt başlığıyla, Sultan Abdülaziz’in 1874 yılında yeni yapılan Çırağan Sarayı’na taşınca burada her gece rüyasında kendisini öldürülmüş olarak görmesi, tahttan indirildikten 4 gün sonra Topkapı Sarayı’ndan Çırağan Sarayı’na getirilince “Burası benim son evim.” demesi, öfkeli olması ve kaçma teşebbüsünde bulunması ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: *“Konu dışına çıkarak, burada sarayla bağlantılı olarak ortaya çıkan merak uyandırıcı bir konu üzerinde duracağım. 1874’te Abdülaziz, Doğu’nun ve Avrupa’nın sağladığı tüm güzellikleri ve lüksü bırakıp yeni inşası bitirilen Çırağan Sarayı için Dolmabahçe’yi terk etti. Abdülaziz bu görkemli sarayda sadece 12 gün kaldı. Bu beklenmedik ayrılışın nedeni batıl inançlı Abdülaziz’in her gece rüyasında öldürülmüş olduğunu hayal etmesiydi. Abdülaziz bu durumu iki emir subayı ile de paylaşmış ve onlardan biri benim muhabirime durumu anlatmış. Bu durumda, bir tutsak olan Abdülaziz için rüyalar tersi şekilde ilerlemiyordu. Bugüne kadar muhafaza ettiği sessizliğini bozdu ve Çırağan’a adım atarken “Burası benim son evim.” dedi. Bu açıklama da daha sonra Abdülaziz’in intihara meyilli olduğunu göstermek amacıyla kullanılmıştır. Ölümünden önceki 3 gün boyunca, Abdülaziz oldukça heyecanlı ve aynı zamanda sık sık da öfke patlamaları yaşıyordu. Tıpkı eskiden kafeste tutsak etmekten zevk aldığı kaplanlar gibiydi. 5’inde Abdülaziz pencereden kaçmak için bir girişimde bulundu. Gardiyanlar onu farketti ve geri dönmesi için mecbur ettiler. Daha sonra odasının kapısına gitti. Bir nöbetçi geçmesini yasaklamıştı. Abdülaziz nöbetçinin süngüsünden sıyrılarak onu boğazından yakaladı ve askerın kafasını kırmak için onu şiddetle yere fırlattı. Bitişikteki dairedeki görevliler kırılan kafatasının gürültüsüne odanın önüne geldiler ve eski sultanı süngüleriyle zorla odasına götürdüler. Eski Valide Sultan geldi ve oğlunu sakinleştirmek için boşuna çaba gösterdi. Abdülaziz elini öpmek için tutmuş olan oğlu İzzettin’i çok zor fark edecekti. En sevdiği oğlu Celalettin’e gelince, annesini*

öldürdükten sonra sadece iki kez görmüştü ve tahttan indikten sonra onun var olduğunu itiraf etmeyi bile reddetti.”

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere Sultan Abdülaziz, kendisine yönelik tehlikenin farkındadır, öldürüleceğini düşünmektedir ve bu nedenle de kurtulmak için kaçmaya çalışmıştır. Ancak bu konudaki teşebbüsünde başarılı olamamıştır.

Kurban Üzerinde Araştırma

“Kurban Üzerinde Araştırma” alt başlığıyla, Sultan Abdülaziz’in tahttan indirilmesinden 2 ay önce koltuğunun altındaki kara çıbandan muzdarip olması, Yunan bir doktorun ameliyatla onu ağrılarından kurtarması, iki saat sonra da hem paşa olarak hem de padişahın doktoru olarak atanması, bu doktorun darbedeki başarısından dolayı Hüseyin Avni Paşa’yı kutlamaya gelen ilk kişilerden birisi olması ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: “Takip eden olayları değerlendirmek için Abdülaziz’in görevden alınmasından yaklaşık 2 ay önce meydana gelen olaya yeniden dönmek gerekmektedir. Bu olayın önemi daha sonra ortaya çıkacaktır. O sıralarda, Abdülaziz koltuğunun altındaki kara çıbandan muzdaripti. Çeşitli merhemler kullanılmış fakat etkisi olmamıştı. Kara çıban yayıldı ve daha çok ağrıya sebebiyet verdi. Sultan doktoruna gönderildi. O an sarayda doktor bulunmamaktaydı. Abdülaziz: “Bulabileceğiniz ilk doktoru hemen bana getirin.” demişti. Sarayda doktor bulunmadığından, muhafız sarayın bitişiğinde hanedanlığa hizmet eden kimyagerlerin ve doktorların bulunduğu eczaneye gitti. Orada da sadece Yunan bir doktor vardı. Sultan’ın karşısına getirildiğinde önce kara çıbanı inceledi ve cebinden bir neşter çıkardı. Saygın bir aileye mensup olduğu için adı burada bahsedilmeyecek olan bu adam ki daha sonra çeşitli nedenlerle takdir edilecektir, Sultan’ın şahsına keskin aletlerle dokunmanın yasak olduğunu bilmiyordu. Abdülaziz yanındakilerin sözünü kesti ve “Adamın istediği gibi yapmasına izin verin.” dedi. Ameliyattan birkaç dakika sonra Sultan, ağrıdan kurtulmuş bir şekilde “Bütün doktorlarım aptal sen bir aptaldan daha zekisin. Seni paşa yapacağım.” dedi. Doktor onun fikirlerine çok da inanmadı. Fakat iki saat sonra hem paşa hem de majestelerinin doktoru olarak atandığı fermanını aldı. Bu adam en aşağılık rolü oynamaya mahkûm edildi. Abdülaziz’e duyduğu minnettarlığa rağmen, başarısından dolayı Hüseyin Avni’yi kutlamaya gelen ilk kişilerden biriydi. Hüseyin Avni onu dikkate aldı ve bağlılığının gerçekliğine inanmaya çalıştı. Hüseyin Avni “Siz zeki birisisiniz. Övgülerinizi samimi oldukları inancıyla kabul ediyorum. Murad’a sadık kalacağımızdan da eminim. Çünkü Abdülaziz sizi tesadüfen Paşa yaptı ve yükselmenizi herhangi bir entrikaya borçlu değilsiniz.” dedi.”

Buradaki bilgilerden anlaşıldığı üzere Sultan Abdülaziz’in paşa yaptığı ve güvendiği Yunan doktor, serasker Hüseyin Avni Paşa’nın öncülüğünde gerçekleşen darbe sonrası yeni padişaha bağlılığını göstermiştir. Bundan sonra Yunan doktora güvenen Hüseyin Avni Paşa’dır.

Saray Entrikaları

“Saray Entrikaları” alt başlığıyla, 3-6 Haziran arasındaki olaylar yani Hasan Bey’in kız kardeşi olan 3. zevcenin Sultan Murad’ın eşine Hüseyin Avni Paşa’yı şikayet etmesi ve bunu Paşa’nın öğrenmesi, Sultan Abdülaziz’in de, intikamını alacağı konusunda Hüseyin Avni Paşa’yı sürekli tehdit etmesi, bu ifadenin intihar fikriyle uyumlu olmaması ve Hüseyin Avni Pa-

şa'nın hem Sultan Abdülaziz'den hem de Hasan Bey'in kız kardeşinden kurtulma düşüncesiyle yaptığı planlar ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: "3 ve 6 Haziran arasında saray entrikaları tekrar başlamıştı. 3. Zevce -Hasan Bey'in kız kardeşi- Sultan Murad'ın eşine kendi güvenlik korkusunu ve Hüseyin Avni'nin harekete geçmesine sebep olanları göstermeye çalıştı. Fakat gönderdiği mesaj yakalandı ve Hüseyin Avni'ye verildi. Öte yandan Abdülaziz de bitmeyen bir öfkeyle intikamını alacağı konusunda Hüseyin Avni'yi sürekli tehdit etti. "Er ya da geç, o sefil köpeğin intikamını alacağım." dedi. Sıklıkla tekrar edilen bu ifade, intihar fikriyle uyumlu değildir. Hüseyin Avni yarım önlemler alan, ilgisiz bir adam değildi ve hem Abdülaziz'den hem de Hasan Bey'in kız kardeşinden kurtulmaya kararlıydı. Hüseyin Avni, daha önce de yukarıda adı geçen Yunan doktora talimatlarını gönderdi. Abdülaziz'e eşlik eden haremağalarından biri olan İbrahim, Hüseyin Avni'nin bir kuludur ve kendini tamamıyla onun çıkarlarına adanmıştır. Burada ortaya konulan ayrıntılar şu an yaşanan ve o sırada Çırağan sarayında ikamet eden kişilerin dudaklarından dökülmüştür. Bir yıldan fazla süredir sabırla peşinde koşulan özenli araştırmaların sonucuyla doğrulanmışlardır. Bir insanın bir kahveyi ikram ederken bir başkasını zehirlemesine olanak sağlayan bir soğukkanlılıkla ve intikam duygusu ile genellikle uzun ve dolambaçlı bir yol izleyerek fakat nihai olarak hedeflenen kurbanı yok etmeye neredeyse garantilemiş bir şekilde işlenen suçların büyüklüğünü takdir etmek için doğuyu iyi bilmek gerekmektedir."

Buradaki ifadelerden özellikle, Sultan Abdülaziz'in Hüseyin Avni Paşa'dan intikam alacağını söylemesi, Sultan Abdülaziz'in intihar etmeyeceği yönündeki delillerdendir. Bunu bilen Hüseyin Avni Paşa, Sultan Abdülaziz'den kurtulmak için erken davranmış ve bu konuda adamlarını da ayarlamıştır. Yunan doktor ile haremağası İbrahim bunlardandır.

Uyuyan Sultan Katledildi

"Uyuyan Sultan Katledildi" alt başlığıyla, 6 Haziran akşamı Hüseyin Avni Paşa'nın iki ajanının, yani Haremağası ile doktorun Çırağan Sarayı'na girmesi, Sultan Abdülaziz sabaha yakın uyuyakaldığı sırada odasına girmeleri, kloroform ile doyurulmuş bir sünger ile önce uyuşturmaları ve daha sonra doktorun Abdülaziz'in gömleğini yırtarak iki atardamarını kesmesi, makası yere koyarak uzaklaşmaları ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: "6 Haziran¹⁵ akşamı, biri, bir doktorun görevlerini taklit eden diğeri de her zamanki görevine geri dönen Hüseyin Avni'nin iki ajanı Çırağan Sarayı'na girdiler. Sabaha karşı saat 2'ye kadar Abdülaziz, annesinin okşamalarını reddediyor, düşüşüne kısmen de olsa sebep olduğu için onu kıymıyor, annesini ve oğlunu suçluyor ve hiddetle odasında bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Sonunda, tamamen perişan hale gelmiş yıpranmış ceketini çıkardı ve sofanın üzerine değil bilindiği gibi bir Türk yatağının üzerine bıraktı. Eski sultan uyuya kaldığında, haremağası kendisini takip eden doktorla birlikte odaya girdi. Haremağasının elinde kloroform¹⁶ ile doyurulmuş bir sünger vardı ve ertesi gün hala odada

¹⁵ Gazetede her ne kadar 6 Haziran yazsa da gerçekte Sultan Abdülaziz'in ölüm tarihi 5 Haziran 1876'dır. BOA, Y. PRK. SGE., 1/2; BOA, Y. EE., 17/75; Sabah, No: 87, 13 Cemaziyelevvel 1293, s. 1.

¹⁶ Kloroform, anestezi (uyuşturucu) etkisi olan bir kimyevi maddedir. <https://www.turkcebilgi.com/kloroform>; Times gazetesinde yayınlanan bir yazıda da, katillerin bu çirkin işte başarılı olmak için Sultan Abdülaziz'e kloroform koklatarak kendisini savunmasına fırsat vermediklerinden bahsetmektedir. BOA, Y. EE., 18/67.

kokusu hissediliyordu. Doktor eski Sultan'ın hala kloroform etkisinde olduğunu düşünerek hızlıca Abdülaziz'in gömleğini yırttı ve iki atardamarını kesti. Makası yere koydu ve iki suç ortağı ortadan kayboldu. Abdülaziz daha sonra kloroform etkisine ve kan kaybına karşı biraz mücadele etmiş olmalı. Çünkü annesi daha sonra odaya girdiğinde vücuduyla birlikte kana bulanmış bir şekilde yatağın ayakucunda buldu onu. Abdülaziz'in sakalını kesmek için annesinden makas istediği hikâyesi sadece uydurmadır. En azından cinayet yerine intihar ettiği inancı için makul bir zemin hazırlamak siyasal bir gerekliliktir. Abdülaziz'in kendi sakalını kendisinin düzeltme alışkanlığında olduğu ve genellikle yanında şahsına ait bir çift makas taşıdığı ve sohbet zamanlarında kullandığı bilinmekteydi. Şüphesiz ki bu bilgi makasın bu olayda bir rolü olduğunu göstermektedir."

Gazetede bu açıklamalardan, Sultan Abdülaziz'in, sakalını kesmek için annesinden makas istediği, bu aletle iki kolunun damarlarını keserek intihar ettiği hikâyesi ve bu konuda yapılan resmi duyurunun uydurma olduğu anlaşılmaktadır.

Maktul ve Katil

"Maktul ve Katil" alt başlığıyla, Valide Sultan'ın, oğlunun odasına gelmesi, olayı görünce krize girmesi, Abdülaziz'in cesedinin saraydan çıkarılarak karanlık bir koridorda eski bir şiltenin üzerine yerleştirilmesi, Türk Hükümeti'nin himayesinden memnun olan doktorların çoğunun "Abdülaziz intihar mı etti?" sorusuna olumlu cevap vermesi, Abdülaziz'in ölü bedeninin Yunan Paşa doktorun aşağılaması ve Hüseyin Avni Paşa'nın acıması gibi iki darbeye maruz kalması konuları ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: "Suç işlendikten kısa bir süre sonra Valide Sultan bir cariye eşliğinde oğlunun odasına girdi. Cesedi gördükten sonra histeri krizine girdi ve onu Abdülaziz'in cesedinden güçlükle ayırabildiler. Oğlunun yüzünü görebilmek için birkaç dakika istedi, fakat doğal bir şekilde ölen şanslı birkaç halife gibi öldürülen sultanlar içinde geçerli olan Müslüman geleneğine göre vücut saraydan çıkarıldı ve olabildiğince uzağa götürüldü. Abdülaziz'in bedeni karanlık bir koridorda eski bir şiltenin üzerine yerleştirildi ve bir yorganla örtüldü. Koridorun sonunda 18 doktor, devlet erkânları, bakanlarla birlikte benim muhbirim Abdülaziz'den geriye kalanları gördüler. Sorulan soru şu oldu: "Abdülaziz intihar mı etti?" Doktorların çoğunluğu, az ya da çok Türk Hükümeti'nin himayesinden memnun olanlar olumlu bir cevap verdiler. Yunan Paşa doktora da soruldu. Hüseyin Avni'nin yanından geçerken maktul hakkında aşağılayıcı bazı yorumlarda bulundu. Hüseyin Avni kendi suç ortaklığı şüphesinden kaçmak için doktora şiddetle döndü ve "Ölen hayırseverinize hakaret etmeye cesaretiniz var mı? Seni paşa rütbesinden düşürürüm. Gözümün önünden çekilin ve kendinizi daha kötü bir cezadan kurtarın." dedi. Şanssız doktor yapabileceğinin en iyisini yapıp uzaklaştı ve Hüseyin Avni bütün meslektaşları tarafından tebrik edildi. Abdülaziz'in ölü bedeni, doktorun aşağılaması ve Hüseyin Avni'nin acıması gibi iki darbeye maruz kaldı."

Burada anlatılanlar Sultan Abdülaziz'in intihar etmediğini gösteren delillerdendir. Eğer olay intihar olsaydı, öncelikle olay yerine doktorların çağrılması ve ilk yardım yönüyle müdahalede bulunulması gerekirdi. Ancak Abdülaziz'in bedeninin saraydan çıkarılıp olabildiğince uzağa götürülmesi ve karanlık bir koridorda eski bir şiltenin üzerine yerleştirilmesi, katillerin,

katliama dair izlerin ortaya çıkmasından korktuğunu ve bir oldubittiye getirerek intihar raporunu yazdırıp bu işten bir an önce kurtulmayı düşündüğünü göstermektedir.

Sultan Murad'ın Şüpheleri

“Sultan Murad'ın Şüpheleri” alt başlığıyla, Sultan Abdülaziz'in iki kolunun arterlerini düzgünce kesmesinin imkânsız olması, Sultan Murad'ın, amcasının öldürüldüğünü söylemesi, Hüseyin Avni Paşa'nın masumiyetinden hiç hoşlanmaması, kendi hayatından da endişelenmesi, İstanbul'daki hiç kimsenin gerçekten Sultan Abdülaziz'in intihar ettiğine inanmaması ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: “Kollardaki iki yara oldukça küçük, düzgün ve bilimsel bir şekilde yapılmış olmasına rağmen ve bir kişinin iki kolunun arterlerini düzgünce kesmesinin imkânsız olmasına rağmen, ölüm belgesi usulüne uygun hazırlandı, doktorlar tarafından imzalandı ve Sultan Murad'a gösterildi. Sultan Murad'ın hala Abdülaziz'in ölüm şeklinden habersiz olması bekleniyordu. Bununla birlikte Hüseyin Avni yanına geldiğinde, Murad solgun ve titriyordu, gözyaşları içinde: “Amcamı öldürerek saltanatımın başlangıcını kirlettiniz.” dedi. Hüseyin Avni doktorların hazırladığı ölüm belgesini gösterdi, fakat Sultan Murad, Hüseyin Avni'nin masumiyetinden hiç hoşlanmadı. Murad bu konuyla ilişkili olarak Çırağan Sarayı ile sınırlandırılmış yaşadığı ve yaşayacağı kendi hayatı için endişelenmeye başladı. Pera veya İstanbul'daki hiç kimse gerçekten Abdülaziz'in intihar ettiğine inanmadı. Haremağası suçun işlendiği gün ortadan kayboldu ve Paşa doktorun gizli kalmayı istemesinin başka güzel sebepleri vardı. Ancak bugünkü Sultan, eski Sultan Murad ve birkaç üst düzey insan önceki rivayetin kesinliğinin farkındadırlar”¹⁷.

Buradaki ifadelerden anlaşıldığı üzere, Sultan Abdülaziz'in ölüm şekli de olayın intihar olmadığını göstermektedir. Her iki kolunun damarlarını düzgün bir şekilde kesmesi inanılmaz bir durumdur. Ölüm raporu doktorlar tarafından usulüne uygun olarak hazırlanmasına rağmen Sultan V. Murad başta olmak üzere İstanbul'daki hiç kimseyi gerçekten Sultan Abdülaziz'in intihar ettiğine inandırmak mümkün olmamıştır. Sultan V. Murad, amcasını Hüseyin Avni Paşa'nın öldürttüğünü düşünmekte ve kendi başına da benzer bir olayın gelmesinden endişelenmektedir.

Sultan'ın Trajedisi

Gazetenin 6. sayfasında “Sultan'ın Trajedisi” başlığıyla, Hüseyin Avni Paşa'nın, Sultan Abdülaziz'in 3. zevcesi ile ilişkisi, bu ilişkiyi duyan padişahın 3. zevcesini döverek öldürmesi, kendi can güvenliğini sağlaması gerektiğinin farkına varan Hüseyin Avni Paşa'nın entrikaları yüzünden Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi, Hüseyin Avni Paşa'nın kendisinin tahta çıkma isteği ve Çerkez Hasan'ın Hüseyin Avni Paşa'yı öldürmesi ile ilgili bilgiler verilmektedir. Bu konuda gazetede şu ifadeler yer almaktadır: “Sadrazam Hüseyin Avni Paşa¹⁸, Sultan Abdülaziz'in 3. zevcesini çok sevdi ve onun tarafından da sevildi. Ama aynı zamanda Sultan'ın hem eniştesi hem de 4. eşinin abisi olan Hasan Bey tarafından da bu 3. zevce büyük bir aşkla sevildi. Hasımının eşiyle olan yakın ilişkisinden dolayı Hasan'ı hikâyenin güzel Bayan Bluebe-

¹⁷ BOA, HR.SYS., 57/23; New York Herald, 23 February 1880 Monday, s. 4.

¹⁸ Hüseyin Avni Paşa sadrazamlık yapmıştır ancak Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve ölümü sırasında serasker olarak görev yapmaktaydı. BOA, İ. DUİT, 190/41; Sabah, No: 67, 19 Rebiülâhîr 1293, s. 1.

ard'ı güvenilir biri olarak görmüyordu. Bu durumda Hasan'ı sinirli ve mutsuz bir aşık yapıyordu. Rakibinin başarısını kıskanan Hasan, kız kardeşine yapılan entrikayı anlattı ve Sultan'ın 3. zevcesinin Sultan'a sadık olmadığı bilgisini verdi. Bu tatsız haberi zalim Majestelerine götürmek Hasan'ın kız kardeşinin kaçılmaz bir göreviydi. Sultana söyledi ve Sultan 3. zevcesini her zaman yaptığı gibi sarayda ölünceye kadar döverek öldürdü. Böylece Sultan çöküşüne neden olacak makineyi çalıştırmış oldu. Suçunun güzel ortağına ne olduğunu 1 saat içinde duyan Hüseyin Avni Paşa 3. zevcesinin suçunu bilen Sultan'ın kendisini tanımaması gerektiğini nasıl düşünüyordu? Sonunda kendi can güvenliğini sağlaması gerektiğinin farkına vardı. Sultan tüm Müslüman dünyasının lideri olmasına rağmen, imparatorluğun tüm silahlı kuvvetleri teorik olarak Hüseyin Avni Paşa'nın isteklerini yerine getirirdi. Aslında bu resmi kanallar vasıtasıyla yasaklanabilir ve bu kanalların mülkiyeti de Sadrazam'a aittir. Bir düello, bir ölüm.. Dolayısıyla onun isteklerinin otoritenin ağlarının tüm karışıklığına dolanmış olması, hükümetin deneyimli başkanıyla uyuşmuyordu ve bu olanakları dolap çevirmek için kullanıyordu. O yüzden buradaydı ve Sultan daha parmağını kaldıramadan Vezir'in entrikaları yüzünden tahttan indirildi.

Bu nedenle şu an Sadrazam güvendediydi. İmparatorluktaki zamanının en etkili hareket gücü olduğundan da daha fazla güvendediydi. O iktidarı belirleyen kişiydi. Kaygılarının da etkisiyle onlar tarafından karşı tarafa itildi ve sadece kendisini kendi hayatı için savaşırken değil dünyanın o anda yoğunlaştığı oyunun muazzam parçalarıyla oynarken buldu. Bir kişinin dirseğinin satranç tahtasına temas etmesi, parçaları herhangi bir sıradan oyuncunun görebileceğinden daha güzel kombinasyon sunan yerlere sürükleyebilir. Ve böylece muhteşem fikirlerin sahibi beceriksiz biri olur. Bu arada Hüseyin de kendini kurtarmak için acele karar vermeliydi. Bir süre tüm Avrupa büyük bir devletçilik oyunu oynuyor göründü. Rusya ve İngiltere'nin aylardır beraber yoğunlaştıkları diplomatik becerileri bu manevraları kullanarak tek seferde Müslüman başkentini devirmek için kullanacaklardı. Hüseyin bir sultanı devirip başkasını getirdiği kadar kolay bir şekilde bakanlık yapmış önemli birini de kolayca sultan yapabiliirdi. Eğer Osman'ın kanından geldiği düşüncesi onu memnun ederse Murat'ı kolayca çıkarttığı bu kaygan yüksekliğe kendisi de sultan olarak çıkabilirdi. Osmanlı tarihinin damarlarında o kadar çok şey devam eder ki kendisini "ulusun iradesi" olarak gösterir. Ama Hüseyin kendisini tahta çıkma isteğinden hala alıkoyamıyordu. Aslında, tahtın dünyadaki en mantıklı adamın isteyeceği son kişisel mülkiyet olabileceği düşüncesi koşullardan kaynaklı bir çıkarım olmuş olabilir. Tahtın Abdülaziz için kullanım alanı neydi? ve transferi onur kırıcı firarın utancından kurtaracak koşullarda yapılabilirse, Rusya'nın şimdiki imparatoru muhtemelen onu kaçta satacağı? Dolayısıyla Hüseyin Sadrazam'ın dağılan makamının ihtişamını yeniden kazandıran kişi olarak devam etmekten memnundu. Bir Kızılderili'nin kemerine bir çift zafer simgesi takması gibi, O da sahip olduğu haysiyetiyle birlikte birkaç kişi için mütevazı eklemeler yaptırdı. Bu tür aşırı önemli koşulların yarattığı Mithat Paşa gibi insanlarla zaman zaman resmi bir şekilde görüştü ve üzücü hikayelerdeki insanların nerede hangi faaliyette buldukları konusunda Türk ilgisizliğine son verdi. Ama sadece bir tek şey onun mutluluğunu istiyor gibi görünüyordu. O da "Pinafore" müziğinin doğru bir şekilde bilinmesinin onun neşelenmesini sağlayacağıydı.

Sırrın Sultan'ın kulağına nasıl gittiğini öğrenmek için herhangi bir adım atılmadı. Hatta korkunç sırrı Sultan'a söyleyen zevceye sarayda dokunulmadı, zevcenin kardeşi Hasan Konstantinapol'da

çakır keyif rahatça dolaşmaya devam etti. Ancak imparatorluk hane halkı Hüseyin Avni tarafından sıkı sıkıya denetlendiğinden zevcenin kimlerle iletişim halinde olduğunu biliyordu. Böylece acele bir şekilde bu olağanüstü dedikoduyu çıkaran kişinin tehditleriyle yaptığı olası durumların haklı olduğu sonucuna vardı. Hasan'ın kıskançlığı başlamaya yüz tuttuğunda zevce Sultan'ın çöküşünün nedenlerini Hasan'a anlatmadan aniden öldü. Safkan bir Çerkez olan Hasan'ın diğerleri gibi iyi bir Türk olduğu görülüyordu ve kıskanç öfkesini mantıksal bir sona ulaştırabiliyordu. Bakanlar Kurulu'nu basıp Hüseyin Avni'yi nasıl öldürdüğü iki yıl önce İstanbul'dan gönderilen haberlerde bahsedildi. Ancak olayın samimi ayrıntı-ları ilk kez Herald'da bahsedildi"¹⁹.

Buradaki ifadelerden anlaşıldığına göre, Hüseyin Avni Paşa'nın, Sultan Abdülaziz'in 3. zevcesi ile ilişkisi vardır. Bu ilişkiyi duyan padişah, 3. zevcesini döverek öldürmüştür. Hüseyin Avni Paşa kendi can güvenliğini sağlayabilmek için, seraskerlik görevinin de avantajlarını kullanarak Sultan Abdülaziz'i tahttan indirmiştir. Hüseyin Avni Paşa kendisi padişah olmayı bile düşünmüştür. Ancak kısa bir süre sonra Çerkez Hasan tarafından öldürülünce amacına ulaşamamıştır.

SONUÇ

New York Herald gazetesine baktığımız zaman dış basında da baştan beri Sultan Abdülaziz'in intihar ettiği yönündeki resmi açıklamaya şüpheli bakıldığı görülmektedir. Gazetede verilen bilgiler gerek Osmanlı Tarihi ve gerekse şüpheli bir olayın aydınlatılması açısından çok kıymetlidir. 23 Şubat 1880 tarihli New York Herald gazetesindeki yazıdan da anlaşıldığı üzere, Sultan Abdülaziz intihar etmemiş, şehit edilmiştir. Bu olayda da en büyük rolü Hüseyin Avni Paşa oynamıştır.

Görüldüğü gibi, Sultan Abdülaziz'i hem tahttan indiren hem de öldürten Hüseyin Avni Paşa'dır. Padişahın üçüncü zevcesiyle aralarındaki ilişkinin duyulacağından korkması Hüseyin Avni Paşa'nın darbe yapmasındaki en etkili sebeplerdendir. Sultan Abdülaziz, tahttan indirildikten sonra, intikamını alacağı konusunda Hüseyin Avni Paşa'yı sürekli tehdit etmiştir. Buna fırsat vermek istemeyen Hüseyin Avni Paşa erken davranmış ve adamlarını ayarlayarak Sultan Abdülaziz'i öldürtmüştür.

Olay yerine doktorların çağırılması ve ilk yardım yönüyle müdahalede bulunulması gerekirken böyle yapılmadığı gibi Sultan Abdülaziz'in bedeni saraydan çıkarılıp karanlık bir koridorda eski bir şiltenin üzerine yerleştirilmiştir. Hüseyin Avni Paşa'nın baskısıyla doktorlar cesedi incelemeyen intihar raporunu imzalamak zorunda kalmışlardır. Böylece Hüseyin Avni Paşa katliama dair izlerin görünmesini engellemiş, olaya intihar süsü vermiştir. Padişah olma hayalleri bile kuran Hüseyin Avni Paşa, Sultan Abdülaziz'i katlettirdikten kısa bir süre sonra Çerkez Hasan adında bir binbaşı tarafından öldürüldüğü için amacına ulaşamamıştır. Ancak hiçbir şey gizli kalmamış, gerçekler zamanla ortaya çıkmıştır.

---

¹⁹ New York Herald, 23 February 1880 Monday, s. 6.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

BOA, Y. PRK. SGE., 1/2.

BOA, Y. EE., 16/29; 17/75; 18/67; 19/49; 20/12; 20/13;

BOA, HR. TO., 516/54.

BOA, HR.SYS., 57/23.

BOA, İ. DUIT, 190/41.

Gazeteler

New York Herald, 31 May 1876 Wednesday.

New York Herald, 5 June 1876 Monday.

New York Herald, 23 February 1880 Monday.

Vakit, No: 239, 13 Cemaziyelevvel 1293.

Ceride-i Havadis, No: 3101, 14 Cemaziyelevvel 1293.

Basiret, No: 1831, 13 Cemaziyelevvel 1293.

Takvim-i Vekayi, No: 1819, 16 Cemaziyelevvel 1293.

Sabah, No: 67, 19 Rebiülâhir 1293; No: 87, 13 Cemaziyelevvel 1293.

Kitap ve Makaleler

Abdurrahman Şeref, "Sultan Abdülaziz'in Vefatı – İntihar mı, Katil mi?", Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Numara 6 (83), 14. Sene, İstanbul 1340.

Ahmed Saib, Vak'a-i Sultan Abdülaziz, y.y., Mısır 1320.

Cin, Halil, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Hukuku ve Yargılama Usulleri", 150. Yılında Tanzimat, (Yayına Hazırlayan: Hakkı Dursun Yıldız), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.

Karpat, Kemal H., Osmanlı'dan Günümüze Asker Ve Siyaset, (Çeviren ve Yayına Hazırlayan: Güneş Ayas), Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Koçu, Reşad Ekrem, Osmanlı Padişahları, Doğan Kitap, İstanbul 2003.

Sakaoğlu, Necdet, Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul 2002.

Şapolyo, Enver Behnan, Osmanlı Sultanları Tarihi, Rafet Zaimler Yayınevi, İstanbul 1961.

Uysal, Mustafa Ali, Hüseyin Avni Paşa (1820-1876), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Çerkes Hasan Vakası, 33 Sayılı Belleten'den Ayrı Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1945.

İnternet

<https://www.turkcebilgi.com/kloroform>